

FRA FILIP GAŠPAR

(1893.-1945.)

U svojoj knjizi *U nebo zagledani*, fra Častimir Majić ovim riječima počinje opisivati život fra Filipa Gašpara: “Pod komunističkom strahovladom vladao je zakon džungle koji je marksističke protivnike tretirao kao divlji čopor izložen stalnim ubojstvima. Zatornici osobne i narodne slobode predstavljali su prave likove terorista. U njima se krio duh ubilačke osobnosti bez grižnje savjesti. Naprotiv, njihove nevine žrtve bile su spremne na oprost i vlastitim ubojicama. Pogubljeni mučenici umrli su za uzvišene ideale života i zato ne smiju biti zaboravljeni. Među takve junake ubraja se i fra Filip Gašpar, dostojan sljedbenik svetoga Franje iz Asiza.”¹

Fra Filip Gašpar (ponekad se potpisuje prezimenom Gašpar Gačić) rodio se 15. travnja 1893. u Ambaru, župa Roško Polje. Roditelji su mu bili Mijo i Iva r. Gačić. Kršten je pod imenom Jure u župi sv. Ivana Krstitelja u Rošku Polju.² Datum krštenja ostaje nepoznat jer u dopisu župnog ureda stoji da je Matica krštenih zadnjih godina 19. stoljeća spaljena.³ U svom rodnom zavičaju, fra Filip završava osnovnu školu.

Nema mnogo zapisanih podataka o njegovoj obitelji i rodbini. Međutim, može se zaključiti kako i njegovu obitelj nije zaobišla tadašnja neprilika. Naime, Roško Polje je smješteno pod planinom Zavelim. Oštra klima utjecala je na gospodarske uvjete, tako da su mnogi mještani tražili bolje uvjete rada u inozemstvu.⁴

1 Častimir MAJIĆ, *U nebo zagledani. Crtice o 66 hercegovačkih franjevacu, komunističkih koje poznavah*, Široki Brijeg - Zagreb, 2011., str. 43.

2 Arhiv Provincije: Imenik franjevacu, str. 39, br. 345. Usp. Robert JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevacu*, Mostar, 2011., str 145.

3 Župni ured Roško Polje, br. 29 od 13. lipnja 2013.

4 Č. MAJIĆ, *U nebo zagledani*, str. 44.

Gimnazija na Širokom Brijegu

Nakon pučke škole, koju je po svemu završio u rodnome Rošku Polju,⁵ Jure Gašpar 1906. godine upisuje gimnaziju na Širokom Brijegu. U jednom dopisu provincijal fra Ambro Miletić javlja 27. kolovoza 1907. upravi gimnazije na Širokom Brijegu da je među osam kandidata primljen Jure Gašpar.⁶ U prvim godinama njegova školovanja u gimnaziji ne nalazi se mnogo osobnih podataka o njemu, ali ni o drugim učenicima, odnosno sjemeništarcima. Međutim, u knjižici koja se sastojala od rasporeda osoblja za Hercegovačku franjevačku provinciju, objavljenoj 7. svibnja 1912., nalazi se njegovo ime i razred među šest učenika.⁷ Naime, u peti razred su išli: Gašpar Jure (fra Filip), Križić Ante (fra Jakov), Leko Ljubo (fra Tadija), Matijević Josip, Vukšić Ivan (fra Rade), Zovko Marko.⁸ Iz ovog se može iščitati kako fra Filip nije pravio nikakve pauze u svom školovanju na Širokom Brijegu, te da je svladao gradivo koje se od njega tražilo. Važno je uočiti da se gimnazija na Širokom Brijegu nalazila pred mnogim izazovima u periodu njegova školovanja. To vrijeme je obilježeno naporima uprave Provincije i profesora gimnazije da ostvare zamisao o uspostavi kompletne gimnazije, odnosno cilj im je bio oformiti višu gimnaziju. Upravo Prvi svjetski rat i bolest španjolske kuge koja je poharala Hercegovinu, doveli su do teškog financijskog stanja mnoga hercegovačka mjesta, ali i samu gimnaziju. Unatoč ovim izazovima, požrtvornost franjevaca dovela je do toga da gimnazija nastavi sa svojim radom.⁹

Bogoslovni studij

Nakon novicijata fra Filip se upisao na Franjevačku bogosloviju u Mostaru. Tu je ostao pet godina. Počeo je u akademskoj godini 1914./15. koja nije bila razdijeljena na semestre. Te godine teologiju je studiralo deset, a filozofiju četiri studenta (fra Rade Vukšić, fra Jakov Križić, fra Tadija Leko i fra Filip Gašpar).¹⁰ Fra Filip je započeo studij filozofije tako da je u prvoj akademskoj godini polagao ispite iz spekulativne filozofije, etike, povijesti filozofije, hebrejskog jezika i retorike. Hebrejski

5 Pučka škola u Rošku Polju otvorena je 1903. godine (usp. Robert JOLIĆ, *Župa Roško Polje*, Tomislavgrad, 2008., str. 189-190).

6 Provincijalov dopis ravnateljstvu gimnazije Široki Brijeg od 27. kolovoza 1907. (Arhiv Provincije: SP, sv. 26, f. 155).

7 Knjižicu je uredio i za tisak priredio tadašnji tajnik Provincije fra Leo Petrović.

8 Ante MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. I, Mostar, 2011., str. 321-322.

9 *Isto*, str. 249, 263.

10 Pavao KNEZOVIĆ, *Studij bogoslovije u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji 1860.-1945.*, Mostar, 2012., str. 215.

jezik je položio vrlo dobrim (*laudabilis*), a ostale predmete s dobrim (*bonus*) uspjehom. U drugoj akad. godini (1915./16.) položio je ispite iz apologetike, moralne teologije, povijesti Crkve, gregorijanskog pjevanja i hebrejskog jezika ocjenom dobar, a spekulativnu filozofiju vrlo dobrim. U trećoj akad. godini (1916./17.) fra Filip polaže Sveto pismo, dogmatsku teologiju, moralnu teologiju i kanonsko pravo s ocjenom dobar, a povijest Crkve s dovoljan (*sufficiens*). U četvrtoj akad. godini (1917./18.) slušao je sljedeće predmete: Sveto pismo, dogmatsku teologiju, kanonsko pravo i pastoralnu teologiju, a u petoj (1918./19.): Sveto pismo, dogmatsku teologiju, moralnu teologiju i pastoralnu teologiju. Sve predmete je položio vrlo dobrim uspjehom, osim Svetog pisma gdje je ostvario dobar uspjeh.¹¹

Također je fra Filip bio član bogoslovnog zbora “Bakula”.¹² U akad. godini 1914./15. Društvo je ostvarilo osam sjednica, odnosno sijela. Na jednoj od sjednica fra Filip je nastupio s temom *Savršenstvo i samoodgoj*. Na izbornoj skupštini toga društva, koja je održana 24. rujna 1916., on je postao knjižničar društva “Bakula”. Njegovu aktivnost unutar zbora potvrđuje to da je iste godine, kada je postao knjižničar, ponovno imao izlaganje na jednoj od sjednica na temu *Treći red najuspješnije sredstvo protiv današnje pokvarenosti, Tajna molitve*.¹³

Pavo Knezović u svojoj knjizi *Studij bogoslovije u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji 1860.-1945.*, napisao je podatak kako je fra Filip Gašpar diplomirao 17. ožujka 1917.¹⁴

Redovništvo i svećenstvo

Provincijal fra Dujo Ostojić obukao je 19. kolovoza 1913. pet kandidata za franjevački novicijat na Humcu. Među kandidatima bio je Jure Gašpar koji uzima redovničko ime fra Filip. Iako generacija nije bila brojna, teško vrijeme nije ih zaobišlo. Naime, trojicu od njih su ubili partizani (fra Radoslava Vukšića, fra Jaku Križića i fra Filipa), fra Tadija Leko je bio profesor glazbe u širokobriježskoj gimnaziji, no preminuo je mlad u Sarajevu 1926. godine, dok je fra Pavo Ostojić otpušten iz novicijata.¹⁵

11 Liber classificationum seminarii theologici in Mostar, ab an. 1895 (Arhiv Provincije: Izmjешteni arhiv - soba 418, sv. B-5), ff. 32, 33, 34, 35, 36.

12 Društvo “Bakula” osnovali su bogoslovi 1908. godine. Društvo se bavilo proučavanjem različitih tema koje su tada bila zanimljive javnosti, posebno iz znanstvenog i društvenog života.

13 PAVO KNEZOVIĆ, *Studij bogoslovije u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji 1860.-1945.*, str. 218, 228.

14 *Isto*, str. 832.

15 Robert JOLIĆ, *Novicijat hercegovačkih franjevaca*, Mostar, 2009., str. 144.

Nakon godinu dana (10. kolovoza 1914.) meštar fra Luka Begić javlja provincijalu da su četvorica novaka (fra Rade, fra Filip, fra Tadija i fra Jako) navršila godinu dana, te da on daje pozitivan sud za nastavak njihove franjevačke formacije.¹⁶ Svoju pripadnost i ljubav prema Franjevačkom redu potvrdili su svećanim zavjetima u Mostaru, 15. rujna 1917. godine.¹⁷

Spomenuti kandidati nastavili su zajedno i svoj svećenički put. O fra Filipovom lijepom ponašanju upravo svjedoči dopis fra Žarka Pehara koji je obnašao službu župnika u Roškom Polju.¹⁸ Naime, fra Filip je tijekom odmora boravio u svojoj rodnoj župi.

Budući da on, kao i ostala trojica kandidata (fra Rade, fra Tadija i fra Jako), nisu imali godine potrebne za ređenje, provincijal 12. rujna 1917. šalje zamolbu nunciju u Beču za dispensu od nedostatka dobi za svećenstvo.¹⁹ Za subđakona i đakona su zaređeni u rujnu, a za svećenika 7. listopada 1917. godine.

Prve pastoralne službe

Svoje pastoralno djelovanje fra Filip započinje u Mostaru gdje ostaje tri godine kao duhovni pomoćnik (1919.-1922.) do premještaja u Konjic. Uprava Provincije 14. studenog 1921. predlaže Ordinarijatu fra Filipa za kapelana u Konjic (osim njega, Ordinarijatu su predloženi: fra Jako Križić za kapelana na Humcu, fra Ignacije Jurković za katehetu u Jasenici i fra Blago Babić za vjeroučitelja u osnovnoj ženskoj školi).²⁰ Za vrijeme njegova služenja u spomenutoj župi provincijski vikar fra Luka Begić imenovao je 28. veljače 1922. fra Filipa tajnikom generalnog vizitatora. U dekretu fra Luka piše kako je za generalnog vizitatora izabran fra Đuka Bencetić, te da svoj pohod započinje u Sarajevu 1. ožujka 1922.²¹ Naime, smrt dotadašnjeg provincijala fra Didaka Buntića (3. veljače 1922.) uzrokovala je veliku tugu i iznenađenje u Provinciji. Poslije njegove smrti upravu Provincije preuzeo je fra Luka Begić kao provincijski vikar. Na toj službi ostaje do kapitula Provincije. Na kapitulatu Provincije 29. ožujka iste godine za provincijala je izabran fra Lujo Bubalo, ravnatelj bogoslovije u Mostaru.²²

Kao kapelan u Konjicu fra Filip ostaje kratko, a već 1922. ponovno dolazi u Mo-

16 Fra Lukin dopis s Humca od 10. kolovoza 1914. (Arhiv Provincije: SP, sv. 42, f. 215).

17 R. JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevaca*, str. 145.

18 Fra Žarkov dopis iz Roškog Polja od 15. rujna 1917. (Arhiv Provincije: SP, sv. 47, ff. 258-259).

19 Arhiv Provincije: SP, sv. 47, f. 265.

20 Arhiv Provincije: SP, sv. 55, f. 167.

21 Arhiv Provincije: SP, sv. 58, f. 67.

22 Bazilije S. PANDŽIĆ, *Hercegovački franjevci sedam stoljeća s narodom*, Mostar, 2011., str. 203.

star kao kapelan i samostanski vikar.²³ U Mostaru ostaje do 1923. Na jesenskom zasjedanju 24. rujna 1923. uprava Provincije fra Filipa Gašpara imenuje upraviteljem rezidencije u Slanom.²⁴

Upravitelj rezidencije u Slanom

Kada je general Reda razriješio spor vezan za samostan u Slanom između Hercegovачke provincije i Provincije sv. Jeronima, samostan je dodijeljen hercegovačkim franjevcima. Na kapitulu Provincije 1. travnja 1922. za prvog predsjednika samostana hercegovačkih franjevaca određen je fra Dujo Ostojić. No, fra Dujo nije dugo boravio u samostanu. Nakon samo godinu dana dao je ostavku. Na njegovo mjesto trebao je biti imenovan fra Blago Babić koji to odbija, stoga uprava Provincije imenuje fra Filipa Gašpara za upravitelja samostana.²⁵

Fra Filipa dočekuje teška situacija jer, prema samostanskom ljetopisu, dugo vremena u samostan nije bilo ulagano. Situaciju su otežavala ratna i poratna oštećenja koja su nastala na samom samostanu. No, fra Filip je svojim uzornim vladanjem i marljivim radom opravdao ukazano povjerenje od strane uprave Provincije. Dopisi između fra Filipa i provincijala fra Luje Bubala svjedoče kako u teškoj situaciji uspijeva osigurati najnužnije stvari za funkcioniranje samostana.²⁶

U dopisu od 13. ožujka 1925. fra Filip piše kako je od Provincije u svoje dvije godine u Slanom dobio 48.000 dinara. Osim ovoga podatka, on navodi detaljno u što je novac utrošen, te navodi: za pržinu, kreč, daske, grede i ostali materijal. Također bilježi da su majstori radili 60 dana, ali ne navodi o kojem je građevinskom radu riječ (po materijalima može se naslutiti da se radi o krovu).²⁷ Veće radove je planirao tijekom 1926. godine. Fra Filip je namjeravao obnoviti kuhinju i blagovaonicu, pa je dopisom od 25. travnja molio provincijala da mu pruži financijsku pomoć (trebao je platiti radnike, cement i daske).²⁸ Uspijeva preurediti blagovaalište, a zbog vlage je podigao još jedan unutarnji zid od opeke, proširio prozore i produžio blagovaonicu, te pod popločao teraco-pločicama.²⁹ Tešku financijsku situaciju dokazuje i izvještaj o slavljenju 100 misnih intencija

23 R. JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevaca*, str. 145.

24 Provincijalov dopis od 26. rujna 1923. (Arhiv Provincije: SP, sv. 62, f. 174).

25 Robert JOLIĆ, *Hercegovački franjevci sto godina u Slanom*, Mostar, 2023., str 97.

26 *Isto*, str. 101.

27 Arhiv Provincije: SP, sv. 66, f. 109. Usp. R. JOLIĆ, *Hercegovački franjevci sto godina u Slanom*, str. 102.

28 Arhiv Provincije: SP, sv. 68, f. 304.

29 R. JOLIĆ, *Hercegovački franjevci sto godina u Slanom*, str. 102.

koje je primio od provincijala.³⁰ Međutim, dopisi između provincijala i njega ne svjedoče samo o teškoj situaciji, nego pokazuju i fra Filipovu transparentnost u upravljanju crkvenim dobrima.³¹

Za vrijeme fra Filipove službe u Slanom nalazimo i prvi spomen da su bogoslovi Hercegovačke provincije svoj odmor proveli u tom mjestu (inače su bogoslovi kasnije bili redoviti ljetni gosti u Slanom). U dopisu od 17. srpnja 1924. fra Filip javlja provincijalu na koji način će bogoslovi doći u Slano i što trebaju ponijeti.³²

Osim upravitelja samostana, 1925. godine preuzima i privremeno upravljanje župom Slano.³³ Također, godinu dana nakon toga, na zamolbu dubrovačkog biskupa Josipa Marčelića, uprava Provincije 27. travnja 1926. javlja fra Filipu da privremeno preuzima župu Majkovi.³⁴ Dopisom od 4. svibnja fra Filip opisuje financijske poteškoće oko preuzimanja spomenute župe.³⁵ Tabula (raspored osoblja) Hercegovačke provincije iz 1926. godine ne spominje da je netko na tu župu određen, ali prema *Šematizmu Dubrovačke biskupije* navedeno je kako je fra Filip Gašpar tu kratko djelovao.³⁶

Osim fra Filipa, u samostanu Slano su kao duhovni pomoćnici djelovali fra Marko Barbarić (1924.-1925.) i fra Rudo Mikulić (1924.-1926.).³⁷ Fra Filip je djelovao četiri godine u Slanom, kada ga je uprava Provincije 23. studenog 1926. Ordinariju predložila za župnika u Šuici umjesto pokojnog fra Pija Knezovića.³⁸

Župnik u Šuici

Najveći dio svog pastoralnog djelovanja fra Filip je proveo u Šuici. Službu župnika u toj župi obnašao je četrnaest godina (XII. 1926.-1941.).³⁹ Nakon kratkog izvještaja o iznenadnoj smrti župnika fra Pija Knezovića, u kroniku župe fra Filip piše kako je stigao u Šuicu autom iz Mostara 4. prosinca 1926. U kroniku bilježi i sastanak fra Jerke Borasa sa župljanima vezan za izgradnju nove župne kuće. Nakon sastanka izabran je odbor, a na čelu odbora bio je novi župnik.

30 Fra Filipov dopis iz Slanog od 23. siječnja 1925. (Arhiv Provincije: SP, sv. 66, f. 45).

31 Transparentnost i odgovornost pokazuju mnogi detalji u izvještajima o potrošenom novcu.

32 Arhiv Provincije: SP, sv. 65, f. 225.

33 Provincijalov dopis od 10. siječnja 1925. (Arhiv Provincije: SP, sv. 66, f. 23).

34 Arhiv Provincije: SP, sv. 68, f. 269.

35 Arhiv Provincije: SP, sv. 68, f. 305.

36 R. JOLIĆ, *Hercegovački franjevci sto godina u Slanom*, str. 240.

37 *Isto*, str. 303.

38 Arhiv Provincije: SP, sv. 69, f. 290.

39 R. JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevac*, str. 145.

Mjesec dana nakon osnivanja odbora, fra Filip saziva odborsku sjednicu (siječanj 1927.) radi nabavke potrebnih materijala za izgradnju župne kuće. Međutim, teške vremenske prilike nisu dozvoljavale da se krene u izgradnju. Jaka zima koja je donijela veliki snijeg i ljeto koje je sa sobom donijelo sušu, stavili su narod u Šuici u težak položaj. Ovim riječima fra Filip opisuje situaciju: “Usjeve za vrijeme nicanja ubili ledovi sa kišom, a sada opet suša sa velikom vrućinom i tako potpuno propali. Niti jedan težak nije mogao dobiti onoliko, koliko je usijao. Nastala je velika bijeda.” Teško stanje naroda ponukalo ga je na razgovor s mjesnim učiteljem Stjepanom Radmanom. Razgovor je urodio plodom jer osnivaju odbor koji prikuplja financijsku pomoć za Šuicu. Od prikupljenog novca su obnovili Rimski most, zatim napravili novi vodovod, ali nabavili i kamen za izgradnju ambulante.⁴⁰ Nevolju koja je snašla narod fra Filip opisuje i provincijalu fra Dominiku Mandiću, te ga ujedno moli za pomoć. U dopisu od 19. travnja 1929. fra Filip piše: “Eto šaljem Vam plan od kuće kako ste mi i rekli. Mislim, da će Vam se svidjeti. Da nijesu ovako teške ove dvije godine od kako sam došao, sigurno bi bila i u naravi taka. Onaj koji ovamo nije dolazio i vidio bijedu ne može pojmiti, kako je ovaj svijet propao. Najžalije mi je što nijeste mogli ovamo doći, da se sami uvjerite. Siguran sam, da ste ovamo došli, poznajući Vaše srce prema ispaćenome narodu, da biste sami odmah rekli, da ćete mi dati u pomoć gradnje ne samo 10 000 dinara, što ste obećali, nego 20 000 dinara najmanje.”⁴¹

U ovako teškoj situaciji fra Filip svejedno ne odustaje od nabavke potrebnih materijala za izgradnju župne kuće. To svjedoči dopis od 26. listopada 1928., u kojem moli provincijala dozvolu za sječú šume u “Brljuši” za župni stan.⁴² Uprava Provincije dopisom od 30. svibnja 1929. odobrava plan za gradnju kuće uz uvjet da u roku od dvije godine “pokrije kuću i stavi prozore”. Osim toga, Provincija mu obećava dati potporu od 10 000 dinara.⁴³ Budući da župljani Šuice nisu mogli snositi sve troškove, župnik, osim od provincijala, traži financijsku pomoć i kod nuncija. Stoga Provincijalat na njegov zahtjev šalje molbu na Apostolsku nuncijaturu u Beograd.⁴⁴ Mnogim dopisima upućenim provincijalu, u kojima fra Filip bilježi detaljno izvješće o nabavci materijala za kuću, može se zaključiti kako je kuća pokrivena 1932. godine. Osim radova na kući, obnavlja kapelu,⁴⁵ te nabavlja dva zvona, crkveni barjak i križ.⁴⁶

40 “Iz župne kronike”, u: *Župa Šuica 150. obljetnica 1864.-2014.*, Šuica, 2014., str. 461-462.

41 Arhiv Provincije: SP, sv. 78, f. 378; Ante BRAJKO, “Župa Šuica. O stopedesetoj obljetnici osnutka (1864.- 2014.)”, u: *Župa Šuica 150. obljetnica 1864.-2014.*, Šuica, 2014., str. 90-91.

42 Arhiv Provincije: SP, sv. 75, f. 255.

43 Arhiv Provincije: SP, sv. 79, f. 152.

44 Provincijalov dopis od 26. srpnja 1929. (Arhiv Provincije: SP, sv. 79, f. 360).

45 Fra Filipov dopis iz Slanog od 13. listopada 1929. (Arhiv Provincije: SP, sv. 80, f. 198).

46 Dopis provincijalu od 5. travnja 1931. (Arhiv Provincije: SP, sv. 90, f. 94).

Socijalna i društvena djelatnost te krivične prijave i zatvor

Uz pastoralno djelovanje fra Filip je bio angažiran i na društvenom području. U kronici za godinu 1931. on bilježi: “Križa nije bila samo kod nas nego na cijeloj kugli zemaljskoj. Samo križa nije nastupila jako kao, da se nije imalo, nego zato pošto nestalo među ljudima ljubavi a zavukao egoizam. Svijet se je silno iskvario pak Bog ga je kaznio. Svijet se je razdijelio na dva tabora. Na jednoj je strani vladao luksuz, a na drugoj velika bijeda. Dokle će ovo trajati Bog dragi samo znade.”⁴⁷

Fra Filip postaje 1930. godine i predsjednik “Hrvatske čitaonice”⁴⁸ koju vodi dosta uspješno. U njegovo vrijeme u “Hrvatsku čitaonicu” dolazi nekoliko časopisa, ali i dnevnih novina. Godine 1931. nabavljen je i radio prijemnik koji je predstavljao veliku senzaciju u ono doba.⁴⁹

Njegova društvena angažiranost ga je često dovodila do suda, ali i u zatvor. On opisuje vrlo detaljno te nemile događaje u župnoj kronici. Tako navodi kako je 20. lipnja 1932. slavio misu za Lipanjske žrtve⁵⁰ i održao prigodnu propovijed. Na misi su bili općinski načelnik, bilježnik i dva žandara. Također je stavio na zvonik crnu zastavu zbog čega je došao Petar Kovačić (tadašnji zamjenik komandira stanice) i rekao da zastavu mora skinuti. Fra Filip piše kako je on to odbio, ali i navodi da su kasnije dopustili zastavu samo na zvoniku. No, incident se dogodio ispred “Hrvatske čitaonice” gdje su htjeli skinuti crnu zastavu. Budući da je on bio predsjednik, ni tu nije dozvolio da se skine zastava. Sam tvrdi da su žandari “uperili puške” u njega, ali narod ga spasio. Sutradan su ga žandari preveli do Duvna, ali navečer se vratio u svoj župni stan. Na slobodi nije bio dugo jer već idućeg dana (23. lipnja) žandari su ga odveli u zatvor koji se nalazio u Livnu. U kronici piše kako je u zatvoru zbog slične situacije bilo i 38 Livnjaka. Oni su se prema njemu odnosili s velikim poštovanjem. Nakon mjesec dana, fra Filip je pušten iz zatvora uz kauciju od 10 000 dinara, ali kasnije je ponovno bio zvan na sud. Kauciju za sebe, ali i za druge je platio Jozo Pervan iz Pologa. Nakon zatvora odmah se vratio u Šuicu gdje ga je narod s oduševljenjem dočekao. U župnoj kronici ovako bilježi: “Narod je napeto očekivao, dali sam došao. Čim sam od hana sa društvom pošao cestom i Rajko Brajko dao im znak, da idem zvona su sva počela zvoniti... Čim je auto stalo čuo sam klicanje: Dobro nam došli i živio!”⁵¹

47 “Iz župne kronike”, u: *Župa Šuica 150. obljetnica 1864.-2014.*, str. 463.

48 Hrvatsku čitaonicu je osnovao učitelj Stjepan Radman 1925. godine. U vrijeme osnivanja bila je snažan odgovor hrvatskog naroda na velikosrpsku tiraniju.

49 Ante BRAJKO, “Kultura u Šuici”, u: *Župa Šuica 150. obljetnica 1864.-2014.*, str. 345.

50 Dana 20. lipnja 1928. u Narodnoj skupštini Kraljevine Jugoslavije u Beogradu izvršen atentat na hrvatske zastupnike, članove HSS-a, Ivana Pernara, Đuru Basaričeka, Ivana Grandu, Stjepana Radića i Pavla Radića.

51 “Iz župne kronike”, u: *Župa Šuica 150. obljetnica 1864.-2014.*, str. 463-464.

Iz krivične prijave protiv fra Filipa (21. lipnja 1932.) vidimo kako ga osuđuju zbog govora izrečenog na misi zadušnici. Prijavu je podnio žandarski kaplar Lazar Pavić. On je tvrdio da je fra Filip govorio protiv Srba, odnosno da su Srbi namjerno ubili Stjepana Radića, te da Hrvati žive pod terorom Srba.⁵² Međutim, dopis od 27. srpnja u kojem fra Mijo Čuić obavještava provincijala o fra Filipovu suđenju i zatvoru, ističe i 12 svjedoka koji su porekli žandarevu izjavu, ali sud nije uvažio svjedoke.⁵³

Zbog ovoga događaja će biti pozvan na sud u Travniku na kojem će 9. rujna 1933. biti osuđen na 3 mjeseca zatvora (uračunat mu je i jedan mjesec što je boravio u zatvoru u Livnu) i 500 dinara kazne. Odvjetnik mu je bio Niko Ljubičić, a sam u kronici bilježi kako mu nisu uvaženi njegovi svjedoci.⁵⁴ O ovoj presudi obaviješten je mostarski ordinarij koji upućuje dopis od 18. travnja 1934. Provincijalatu da odrede zamjenu fra Filipu dokle boravi u zatvoru.⁵⁵ Za zamjenu je određen fra Bazilije Senjak.⁵⁶ Iako je trebao ići u zatvor 21. travnja te godine, uz odgodu, svoju kaznu započinje tek 2. srpnja. Prema njegovim riječima, u zatvoru je mogao slaviti misu svaki dan. Također, upravitelj i straža u zatvoru odnosili su se s poštovanjem prema njemu, tako da nije bilo nikakvih većih problema. Iz zatvora izlazi 4. rujna.⁵⁷

U kolovozu 1932. ponovno su fra Filip, ali i fra Mirko Ćosić, osuđeni na 20 dana zatvora uz još dvanaestoricu zbog pjevanja hrvatskih pjesama. Dopisom od 3. kolovoza 1932. fra Mijo Čuić moli provincijala da se zauzme za njih kod bana u Splitu.⁵⁸ U kronici fra Filip piše da im je ban oprostio jedan period zatvora. Navodi i sljedeće: “Došli u Duvno i odmah nas sve zatvorilo. To je bilo na pravdi Božjoj. Ništa nismo bili krivi, nego se samo nekim prohtjelo i tako se učinilo.”⁵⁹

Za vrijeme svog boravka u Šuici često je osuđivan zbog svojih propovijedi. Fra Filip navodi kako je 22. listopada 1933. (dan “Katoličke akcije”) zbog propovijedi prijavljen od svog dugogodišnjeg suradnika, odnosno mjesnog učitelja Stjepana Radmana.⁶⁰ Također iste godine, ponovno ga je prijavio zbog propovijedi održane povodom 1900. godišnjice smrti Kristove. U oba slučaja ga se teretilo zbog govora protiv države.⁶¹

52 Arhiv Provincije: SP, sv. 96, f. 339.

53 Arhiv Provincije: SP, sv. 96, f. 518.

54 “Iz župne kronike”, u: *Župa Šuica 150. obljetnica 1864.-2014.*, str. 464.

55 Arhiv Provincije: SP, sv. 104, f. 15.

56 Provincijalov dopis od 22. travnja 1934. (Arhiv Provincije: SP, sv. 104, f. 32).

57 “Iz župne kronike”, u: *Župa Šuica 150. obljetnica 1864.-2014.*, str. 465.

58 Arhiv Provincije: SP, sv. 97, f. 88.

59 “Iz župne kronike”, u: *Župa Šuica 150. obljetnica 1864.-2014.*, str. 464.

60 Fra Filip Gašpar navodi razlog kako ga je Stjepan Radman držao odgovornim zbog neuspjeha njegovog društva “Sokol”.

61 “Iz župne kronike”, u: *Župa Šuica 150. obljetnica 1864.-2014.*, str. 465.

Svijest o pripadnosti hrvatskom narodu fra Filipa je dovela do raznih optužbi, često i lažnih. Sam piše kako je bio pozvan 8. listopada 1935. na sud u Travnik. Teretilo ga se zbog tri prekršaja; prvi: isticanje hrvatskog barjaka na dan smrti Stjepana Radića, drugi: govor na skupštini u Hrvatskoj čitaonici (fra Filip niječe da je držao bilo kakav govor) i treći: on se sam ne sjeća za što ga se teretilo.⁶² Nakon mnogih rasprava ipak će ga sud u Travniku proglasiti nevinim. Tu vijest fra Filip javlja provincijalu.⁶³

No, unatoč ovakvoj situaciji on nastavlja s građevinskim pothvatima. Tako je od prosinca 1933. pokrenuo akciju za gradnju kapelica na grobljima. U kronici detaljno iznosi izvješće o radovima na kapelicama.⁶⁴ Dopisom od 30. ožujka 1935. fra Filip javlja provincijalu da su gotovi prozori za crkvu i da čekaju pogodno vrijeme da ih postave.⁶⁵ Nastavlja radove i na kući, odnosno nadogradnji župnog stana. Budući da je imao ograničena financijska sredstva, moli provincijala da se zauzme za njegovu molbu upućenu u Beograd i Rim.⁶⁶

Pred kraj svoga boravka u Šuici, odnosno u ožujku 1940., osniva Hrvatsko katoličko društvo sv. Ante. U početku članove društva činile su žene, kod muških je slab bio odaziv. Naime, neki od šuičkih političara, kako ih naziva fra Filip, proširili su laž kako se preko toga društva osniva vojska Ante Pavelića. No, ubrzo istina izlazi na vidjelo, tako da je sve više muškaraca ulazilo u to društvo.⁶⁷

Fra Filip službu župnika Šuice obnaša do 11. lipnja 1941. kada župu preuzima fra Klement Dokić. Iako su iz Ustaškog stožera u Bugojnu molili provincijala da fra Filipa ne premještaju iz Šuice, molba nije usvojena. Dopisom od 3. lipnja 1941. provincijalu su naveli da je fra Pile (Filip) "ustaški povjerenik za Šuicu i ostale krajeve oko Šuice", te da ima snažan autoritet koji osigurava mir i red u spomenutim krajevima.⁶⁸ Fra Filip je dakle veoma kratko vrijeme, od travnja do lipnja 1941., bio povjerenik novih vlasti Nezavisne Države Hrvatske za šuički kraj. Postoji i fotografija na kojoj je fra Filip s ustaškom kapom na glavi, a oko njega njegovi župljani, valjda seoska straža.

U župnoj kronici fra Filip je zapisao:

Travanj

Sve se više približuje vrijeme našega rada.

6. Beograd bombardiran.

62 *Isto*, str. 466.

63 Fra Filipov dopis iz Šuice od 15. listopada 1935. (Arhiv Provincije: SP, sv. 110, f. 400).

64 "Iz župne kronike", u: *Župa Šuica 150. obljetnica 1864.-2014.*, str. 465.

65 Arhiv Provincije: SP, sv. 107, f. 408.

66 Fra Filipov dopis iz Šuice od 13. svibnja 1939. (Arhiv Provincije: SP, sv. 127, f. 58).

67 "Iz župne kronike", u: *Župa Šuica 150. obljetnica 1864.-2014.*, str. 468.

68 Arhiv Provincije: SP, sv. 133, f. 431.

9. pokupili se volovi i konji za vojsku.

10 (...) Ja sam sa Stipom Tustonićem i Antićem Krstanovićem odletio u Livno te blago povratio. (...) Stipić Jozica postavlja se kao vođa ustaške čete. (...)

13. Uskrs slavili u nezavisnoj hrvatskoj državi. (...)

17. išao u Livno i donio 30 pušaka sa municijom. (...)⁶⁹

Bilo je to vrijeme previranja, ali nema nikakva podatka da bi u to vrijeme bilo većih nemira na tome prostoru, pogotovo da bi bilo tko stradao dok je fra Filip kratko vršio upravnu službu. Niti notorni Viktor Novak nema na njega nikakvu pritužbu u svome protukatoličkom djelu *Magnum crimen*, u kojem je lažno optužio bezbrojne svećenike. Neredi i ubijanja započeli su tek u drugoj polovici srpnja 1941., kad je župnik u Šuici bio fra Klement Doko, koji je u kronici s ogorčenjem pisao o zločinima “divljih ustaša” nad srpskim stanovništvom.⁷⁰

Nakon Šuice fra Filip odlazi u Seonicu, gdje boravi tri godine (1941.-1944.). Ne nalazimo puno podataka o njemu za vrijeme služenja u Seonici. Međutim, iz dopisa od 11. rujna 1942. vidimo da provincijal fra Filipa šalje u Ljuti Dolac dok se ne normaliziraju prilike u Duvnu. U dokumentu se ne spominje o kojim neprilikama je riječ,⁷¹ ali iz drugih izvora znamo da je riječ o partizanskoj opasnosti prilikom osvajanja duvanjskog kraja.

Godina 1945.

Svoje pastoralno djelovanje završava u Gradnićima (1944./45.), gdje obnaša službu župnika. Dana 6. veljače 1945. partizanske snage odvele su njega i župnog vikara fra Ćirila Ivankovića i ubile negdje u Čitluku.⁷²

O njegovoj smrti fra Kamilo Milas u svojim sjećanjima piše: “Ubrzo, nakon što su nas odveli iz župne kuće u Čerinu, došli su drugi partizani i odveli u Čitluk, u svoje zapovjedništvo Antu Zadru i Ivana Martića, dva dječaka koji su nam pomagali u župnoj kući. Rekli su nam da su tu, u Musinu kuhinju dovedena i dva fratra iz Gradnića, fra Pile (Filip) Gašpar i fra Ćiril Ivanković. Odatle su ih ubrzo odveli. Nakon kraćeg vremena u kuhinju je došao jedan vojnik zaogrnut fra Ćirilovim plaštem, priznajući da je to kaput onoga fratra. Zaključili smo da su ih te noći, 6. veljače, ubili negdje na glavici iza stare škole, gdje je danas kuća Miroslava Grgića.

69 “Iz župne kronike”, u: *Župa Šuica 150. obljetnica 1864.-2014.*, str. 465.

70 *Isto.*

71 Arhiv Provincije: SP, sv. 137, f. 105.

72 R. JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevac*, str. 145.

Svijet je pričao da ih je vidio u habitu mrtve.⁷³ Bili su pokopani u blizini kasnijeg skladišta trgovačkog poduzeća Velepromet. Fra Filip je bio ubijen u 52. godini života, 32. godini redovništva i 28. godini svećeništva.⁷⁴

Osmorica preživjelih franjevaca u Mostaru bili su sigurni da je ubijen, te su za njega 20. ožujka 1945. proslavili mrtvačke svete mise.⁷⁵

Fra Filipovi posmrtni ostatci su preneseni u groblje Podadvor (Čitluk). Naime, godine 1963. Provincijalat je zatražio od fratara da se pronađu i dostojno uredi grobovi svih preminulih franjevaca na području njihovih župa. Tadašnji župnik fra Dobroslav Stojić 8. srpnja 1966. traži dopuštenje općine Čitluk za prijenos kostiju. Na njegov zahtjev odgovorio je Nedo Klarić (referent za socijalnu zaštitu Skupštine općine Čitluk) 13. srpnja 1966. i zatražio dva uvjeta: prvo, pismena dozvola nekoga od najuže fra Filipove rodbine, i drugo: izjava dvojice svjedoka kojima je poznato da je na označenom mjestu ukopan pokojnik.⁷⁶ Ne zna se točno dan kada su fra Filipovi posmrtni ostatci preneseni u groblje Podadvor, no sada na tome groblju počivaju tijela trojice fratara koji su ubijeni od partizana u Čitluku: fra Jake Križića, fra Filipa Gašpara i fra Ćirila Ivankovića.⁷⁷

Fra Ivan Crnogorac

73 Kamilo MILAS, *Od sjetve do žetve*, Mostar, 2001., str. 42. Usp. Robert JOLIĆ, *Župa Krista Kralja u Čitluku*, Čitluk - Tomislavgrad, 2010., str. 350.

74 R. JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevaca*, str. 145.

75 Mise za pokojne fratre 1942.-1955. (Arhiv Provincije: Izmješteni arhiv, soba br. 418, sv. C-100), str. 65.

76 U prilogu se prilaže i formular "Sprovodnice za prijenos mrtvacu" (Arhiv župe Čitluk: Spisi, sv. 8, f. 137.).

77 R. JOLIĆ, *Župa Krista Kralja u Čitluku*, str. 350-351; Arhiv župe Čitluk: Spisi, sv. 8, f. 136.

KRVLJU OPEČAĆENI ZA NEBO

Životopisi šezdeset šestorice hercegovačkih franjevaca
ubijenih u Drugom svjetskom ratu i poraću

Priredio:
dr. fra Robert Jolić

Mostar, 2025.